

UNITED NATIONS

NATIONS UNIES

יוניצר / אל באבא

עזה בשנת 2020 מקום שניתן לחיות בו?

דוח של הצוות המקומי של סוכנויות האו"ם בשטח הפלסטיני הכבוש

אוגוסט 2012

ראשי תיבות וקיצורים

אוי"ם - אומות מאוחדות
אונסק"ו - ארגון החינוך, המדע והתרבות של האומות המאוחדות
אונרי"א - סוכנות הסעד והתעסוקה של האומות המאוחדות
ארגון הנשים של האוי"ם - היישות של האומות המאוחדות לענייני שוויון מגדרי והעצמת נשים
ארה"ב - ארצות הברית של אמריקה
יוניצ"ף - קרן הילדים של האומות המאוחדות
מ"ג - מיליגרם
מ"וו - מגה-ואט
מ"ק - מטרים מעוקבים
קמ"ר - קילומטר רבוע
תמ"ג - תוצר מקומי גולמי
ILO - ארגון העבודה הבינלאומי
IMF - קרן המטבע הבינלאומית
UNFPA - קרן האוכלוסייה של האומות המאוחדות
WHO - ארגון הבריאות העולמי

בסדנה השנתית שלו בנובמבר 2011, דן הצוות המקומי של סוכנויות האו"ם בשטח הפלסטיני הכבוש (שפ"כ) באתגרי הפיתוח והאתגרים ההומניטריים הקריטיים הניצבים בפני הפלסטינים בשפ"כ. האו"ם, כחלק מתוכנית העבודה שלו, יזם מחקר שיבדוק כיצד עשויה רצועת עזה להיראות בשנת 2020, כמקום מגורים. המחקר שלהלן, תוצאתה של יוזמה זו, מתבסס על הידוע לנו כעת ומבקש להדגיש את הצרכים האימתניים בתחומי הפיתוח, ובתחום ההומניטרי והחברתי, הזקוקים לטיפול ולפיתרון יהא ההקשר הפוליטי אשר יהא.

המסמך שלהלן מביא אם כן סקירה כללית של המגמות והאתגרים העכשוויים בעזה, ומשתמש בעדשה של משפחת האו"ם העובדת בשפ"כ בכדי ליצור חיוץ (אקסטרפולציה) של המצב בעוד שמונה שנים, בשנת 2020. אקסטרפולציה זו מבוססת על שפע הספרות הקיימת הן בתוך האו"ם והן מחוצה לו, והשורה הנרחבת של מקורות ששימשו לכתיבתה מוצאת את ביטוייה בהערות שבסוף הדו"ח, בנספח הראשון. הקורא המבקש מידע וניתוח מעמיקים יותר מוזמן לחקור את הספרות המוצעת בסעיף מקורות, בנספח השני.

מטרותיו הרחבות של מחקר זה הינן: הדגשת ההשפעות וההשלכות ארוכות הטווח של המגמות והאתגרים העכשוויים בתחומי הפיתוח והחברה, המשפיעים על רצועת עזה; העלאת המודעות אליהם, ברמה המקומית והבינלאומית גם יחד; ועדכון של התכנות האסטרטגי של האומות המאוחדות כך שיתמוך בעם הפלסטיני בשפ"כ.

מסמך זה אינו מתיימר לבטא דעה או תחזית כלשהי בכל האמור בהתפתחות האירועים הפוליטיים, ואינו מציע הנחיות המבוססות על תרחישים מדיניים שונים. עם זאת, המסמך מניח במרומו את קיומו של תהליך שלום המוביל בסופו של דבר לפיתרון של שתי מדינות ריבוניות, ישראל ופלסטין, החיות זו לצד זו בשלום ובהרמוניה.

מקסוול גיילרד

המתאם התושב וההומניטרי מטעם האומות המאוחדות,
בשם הצוות המקומי של האומות המאוחדות בשפ"כ

ה-27 באוגוסט 2012

אלה רק ילכו ויחריפו, במיוחד אם הסטאטוס-קוו המדיני הנוכחי יימשך. גם אם בשנים הקרובות יחול שיפור דרמטי במצב המדיני, הסוגיות שזוהו במחקר זה עדיין יצריכו טיפול דחוף.

אף שמחקר זה מכיר בהתקדמות שנעשתה לאחרונה, הלחץ הדמוגרפי וההידרדרות בתשתית בעזה מחייבים צמיחה כלכלית יציבה ורחבת בסיס, שתתבסס על סחר בטובין ובשירותים. יהיה חיוני להבטיח מתן תשתית בסיסית (במיוחד של מים/תברואה וחשמל) ושירותי רווחה משופרים (במיוחד בריאות וחינוך). מהיותה סביבה מעוירת מאוד, כמעט בלא מרווח לגידול נוסף, עזה צריכה להיות פתוחה ונגישה לעולם. קיימותה של מדינה פלסטינית עתידית תלויה בקשר תקין בין הגדה המערבית לעזה, שיעניק לכלל השטח הפלסטיני הכבוש גישה לים התיכון.

מסמך זה מתמקד בשורה של הסוגיות הדחופות ביותר המשפיעות על חיי היום יום של תושבי עזה, סוגיות שרק ילכו ויחריפו בשנים הבאות - ואף למעלה מכך, אם לא יחול שיפור במצב המדיני (הפילוג בין עזה לגדה המערבית, הכיבוש והסגר, והמשך הסכסוך האלים). אתגרים אלה מתוארים בדוח האו"ם החצי-שנתי לוועדת הקישור אד הוק לסיוע כלכלי לרשות הפלסטינית, ובאופן שגנתי יותר בתדרוך החודשי של האו"ם למועצת הביטחון. בקצרה, שימת קץ למצור על רצועת עזה בהקשר של החלטת מועצת הביטחון 1860,² וכן התאוששותה של עזה וכיתוחה כלכלי ארך הטווח נותרים בגדר יעדים מהותיים של האומות המאוחדות.

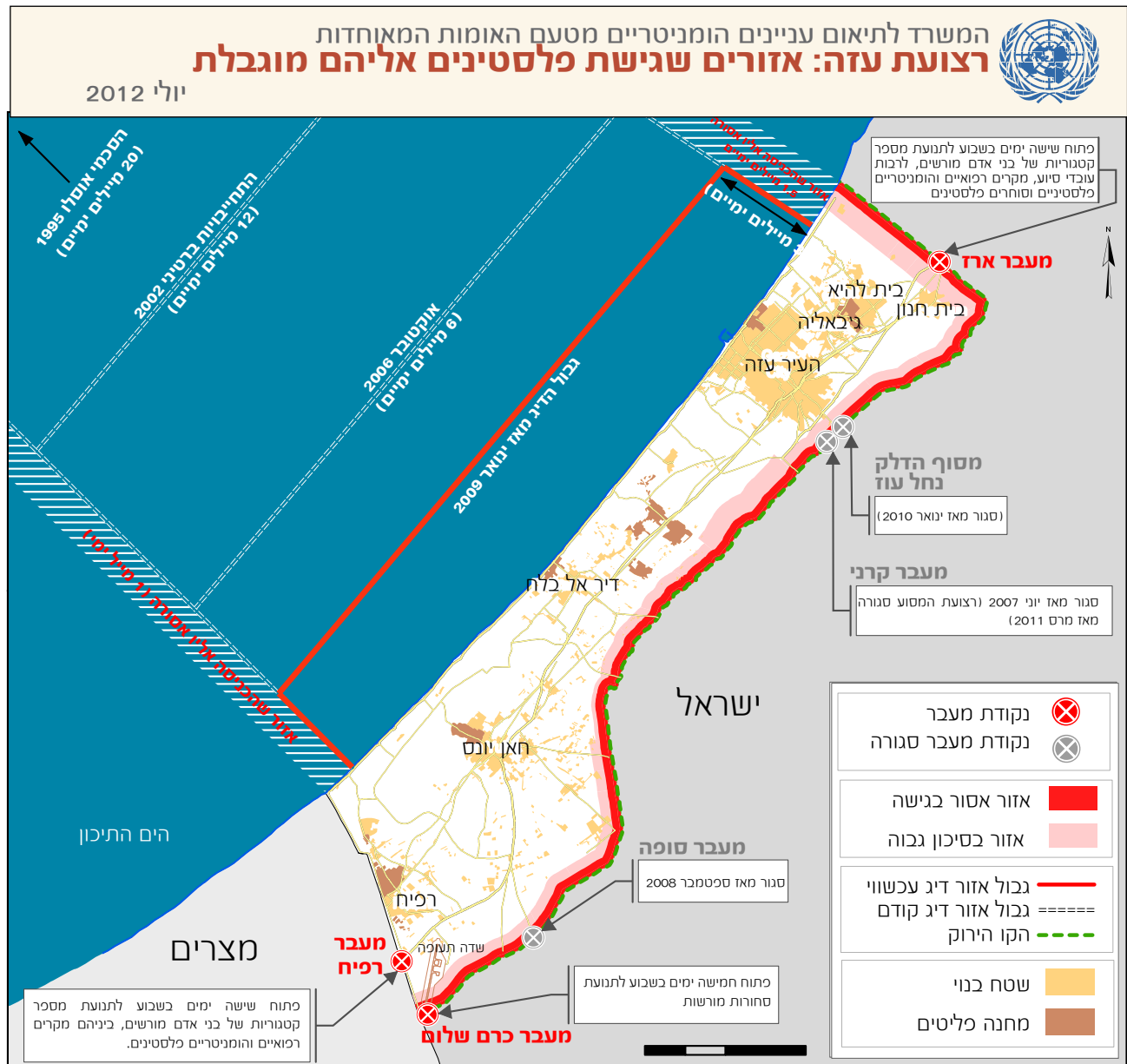
עד לשנת 2020 עתידה אוכלוסייתה של עזה, המוערכת כיום ב-1,6 מיליון נפש, לגדול לסך כ-2.1 מיליון נפש. שיעור גידול האוכלוסייה הניכר יוסיף, אם כן, כ-500,000 בני אדם לאזור מחיה מוגבל, שכבר היום הוא מעויר מאוד. התשתית הבסיסית בתחומי החשמל, המים והתברואה, שירותים עירוניים ושירותי רווחה מתקשה שלא לכגר אחר צריכה של האוכלוסייה הגדלה. עד לשנת 2020 יהיה צריך להכפיל את אספקת החשמל בעזה בגודלה בכדי לענות על הביקוש, הנזק הנגרם לאקוויפר החוף יהיה בלתי הפיך אם לא תינקט פעולה מיידיית לתיקון המצב, ומאות בתי ספר חדשים ושירותי בריאות מורחבים יידרשו לאוכלוסייה שמרביתה צעירה. כבר היום דרושות עשרות אלפי יחידות דיור נוספות.

כלכלתה של עזה הינה כלכלה עירונית, התלויה מאוד בסחר אינטנסיבי, בתקשורת ובתנועת בני אדם. מאז 2005 היה האזור מבודד, הלכה למעשה, בידוד שמשמעו שבטווח הארוך יותר, בנסיבות הנוכחיות כלכלת עזה אינה בת קיימא מעיקרה. מה שמחזיק את עזה בחיים נכון להיום הם מימון חיצוני וכלכלת המנהרות הלא-חוקית.

למרות הגידול בתוצר המקומי הגולמי (תמ"ג) לנפש בשלוש השנים האחרונות, מצבם של תושבי עזה נותר גרוע מכפי שהיה בשנות התשעים. האבטלה הגבוהה פוגעת במיוחד בנשים ובצעירים. הצפי הוא כי בשנים הבאות יהיה הגידול בתמ"ג לנפש בעזה צנוע, עובדה שתקשה עוד יותר על תושבי עזה להבטיח לעצמם רמת חיים ראויה לשמה.¹ אתגרים

מה טומן העתיד לעזה³

מדד	תחזית
כלכלה - תמ"ג ריאלי לנפש	1,273 דולרים ארה"ב ב-2015, עדיין פחות מן התמ"ג בשנות התשעים
אוכלוסייה - גודל	2.13 מיליון בני אדם ב-2020, כ-500,000 נפש יותר מאשר היום
אוכלוסייה - צפיפות	5,835 נפש לקמ"ר ב-2020
מים - אקוויפר	עלול להפוך בלתי ראוי לשימוש עד 2016, ועד 2020 עלול להיגרם לו נזק בלתי הפיך
מים - ביקוש	260 מיליון מטרים מעוקבים ב-2020, עלייה של כ-60% לעומת הביקוש היום
חינוך - בתי ספר	כיום דרושים 250 בתי ספר נוספים, ועד 2020 יידרשו עוד 190 בתי ספר
בריאות - מספר מיטות אשפוז	עד 2020 יידרשו 800 מיטות נוספות על מנת לשמור על רמת השירות הנוכחית
בריאות - סגל	עד 2020 יידרשו עוד יותר מ-1,000 רופאים ו-2,000 אחיות.

מדד	ערך
תמ"ג לנפש ב-1994	1,327 דולרים ארה"ב (בשער דולר ארה"ב קבוע לשנת 2004) ⁴
תמ"ג לנפש ב-2011	1,165 דולרים ארה"ב (בשער דולר ארה"ב קבוע לשנת 2004) ⁵
תמ"ג לנפש ב-2015 (בהתבסס על תרחיש של קרן המטבע הבינלאומית החוזה צמיחה נמוכה)	1,273 דולרים ארה"ב (בשער דולר ארה"ב קבוע לשנת 2004) ⁶
שיעור אבטלה ב-2011	29% ⁷
משקי בית הסובלים מאי-ביטחון תזונתי ב-2011	60% (לרבות 44% ממשקי בית הסובלים מאי-ביטחון תזונתי) ⁸

הכלסטיני לכלכלה מעריך כי בשנת 2010 גרם המצור לעלויות או לצמיחה בלתי ממומשת בשווי 1.9 מיליארד דולרים ארה"ב.²⁰

במשך מבצע "עופרת יצוקה" שניהלה ישראל ברצועת עזה בדצמבר 2008 עד ינואר 2009, נהרסו או ניזוקו קשות 6,268 בתים;²¹ 186 חממות נהרסו; בכישים ובשדות נמנו 931 מכתשים שנוצרו מכגיעות פצצות;²² אוניברסיטאות התמודדו עם נזקים בשווי 25 מיליון דולרים ארה"ב;²³ 35,750 ראשי בקר, כבשים ועיזים ויותר ממיליון תרנגולות ועופות אחרים נהרגו;²⁴ ו-17% מהשטח המעובד נהרסו.²⁵ מבצע "עופרת יצוקה" גרם לחקלאות בעזה עלויות ישירות בשווי כולל של 181 מיליון דולרים ארה"ב ועלויות לטווח ארוך יותר בשווי 88 מיליון דולרים ארה"ב;²⁶ יצר כ-600,000 טונות של פסולת ועלויות סביבתיות בשווי 44 מיליון דולרים ארה"ב;²⁷ ולתשתיות מים ותברואה נגרמו נזקים בשווי כמעט 6 מיליון דולרים ארה"ב.²⁸

היבוא צנח מאז תחילתה של האינתיפאדה השנייה, בשנת 2000. ההגבלות הביאו להפסקתו המוחלטת כמעט של היצוא.²⁹ העברת סחורות לגדה המערבית ויצוא לישראל, השווקים המסורתיים של הסחורות העזתיות, עדיין אסורים, למעט קומץ יוצאים מן הכלל, כמו העברת חטיפי תמרים מעזה לגדה המערבית בתחילת 2012, כחלק ממיזם של האו"ם. ההגבלות על היצוא והיבוא מגבירות את אי-הוודאות ואת עלויות הייצור והעסקה, שוחקות את התחרותיות של המוצרים העזתיים בכל האמור בהעברות לגדה

אף שבזמן האחרון ניכרה בעזה מידה מסוימת של צמיחה כלכלית, בממוצע מצבם של תושבי עזה היום גרוע מכפי שהיה בשנות התשעים.⁹ בשנת 2011 התרחבה הכלכלה באופן מתמיד - התמ"ג הריאלי לנפש עלה ב-19% והתמ"ג ב-23%.¹⁰ צמיחה זו נבעה בעיקר מגידול בבנייה (ב-119% ב-2011),¹¹ ולא מצמיחה במגזרים היצרניים יותר של המשק. ואף על פי כן, ב-2011 היה התמ"ג הריאלי לנפש (בדולרים ארה"ב 2004) 1,165 דולרים ארה"ב,¹² 88 אחוזים בלבד מרמתו ב-1994, ו-61% מהתמ"ג לנפש בגדה המערבית.¹³ רמת ההשקעה הנמוכה במשק (רק 9% מהתמ"ג, רובם ככולם בבנייה למגורים) אינה יכולה לשמש בסיס לצמיחה כלכלית יציבה בעתיד.¹⁴ לפיכך, על מנת להבטיח צמיחה כלכלית ארוכת טווח הכרחי להרחיב את המגזרים היצרניים, להגדיל את ההשקעה היצרנית ולאפשר ייצוא למדינות צד שלישי, לרבות ישראל, וכן העברות לגדה המערבית.

בצד הירידה בתמ"ג לנפש, שיעור האבטלה גבוה מכפי שהיה בשלהי שנות התשעים, למרות שיפורים שחלו בו בשנים האחרונות.¹⁵ שיעור האבטלה בעזה בשנת 2011 היה 29%, ומאז אף עלה.¹⁶ האבטלה פוגעת במיוחד בנשים ובצעירים: ברבע הראשון של 2012 היה שיעור האבטלה בקרב נשים 47%,¹⁷ ובקרב בני אדם בגילים שבין 20 ל-24 היה 58%.¹⁸

אחת הסיבות העיקריות לאי-יכולתה של הכלכלה להתאושש ולחזור לרמתה מן השנים שלפני 2000 היה והינו המצור על רצועת עזה.¹⁹ המשרד הלאומי

אזור החיץ ואזורים שהגישה אליהם מוגבלת, אבל גם לא על ידי פיתוח עירוני. בהקשר זה, חקלאות עירונית עשויה לסייע בגידול של יכולים ובעלי חיים ובה-בעת לחסוך במים. ליצירת תמונה ברורה יותר של התרומה שגידולים חקלאיים לשיווק וחקלאות עירונית יכולים לתרום לכלכלת עזה בטווח הבינוני, דרוש אומדן ראוי לשמו.

כלכלת המנהרות

בעוד הכלכלה הרשמית ממשיכה להתאושש מהתכווצות עמוקה, כלכלת הצללים משגשגת.³⁴ סחורות מוברחות באופן בלתי חוקי ממצרים לעזה דרך מאות מנהרות, ועוקפות בכך את הסגר על רצועת עזה. האומדנים של מספר המנהרות, מספר העובדים בהן וכמויות הסחורות המוברחות דרכן משתנים, ואין בנמצא מידע מהימן זמין על כך.³⁵ כלכלת המנהרות מועילה לרשויות בפועל השליטות בעזה, שלדברי דוח של ארגון העבודה הבינלאומי "מקבלות נתח ניכר מן הרווחים" שהיא מכניסה.³⁶

המערכת או בייצוא למדינות אחרות,³⁰ והופכות את ההשקעה בהם לאטרקטיבית פחות. יתרה מכך, ככל שהכיבוש והסגר יישארו בעינם לזמן רב יותר, כן יתקשו עסקים לאתחל את עצמם ולהתאושש.³¹

עזה, כאזור עירוני ברובו, תלויה בסחר בסחורות ובשירותים, מאחר שאינה מסוגלת לספק את כל צרכיה. בשל ההגבלות, כלכלתה של עזה תלויה ברובה בסיוע חוץ, בכלכלת המנהרות (שתידון להלן) ובהעברות כספים של תושבי עזה העובדים בחו"ל.³² דומה כי הצמיחה הכלכלית שנצפתה לאחרונה איננה בת קיימא.

לחקלאות בעזה נודע תפקיד חשוב, אף כי מוגבל. יצוא בכמויות קטנות של תות שדה, פרחים ועגבניות שרי, בעיקר לאירופה, הינו שולי מכדי שתיוודע לו השפעה מהותית על המצב הכלכלי הכולל. בסופו של דבר, עתידה של החקלאות קשור בזיקה הדוקה לגישה למים בכמות ובאיכות מספקת.³³ והוא קשור באותה מידה לגישה לאדמה שאינה מוגבלת על ידי

סחורות מוברחות אל תוך עזה באופן בלתי חוקי דרך מאות מנהרות

ביטחון תזונתי ומקורות מחיה

רבים מתושבי עזה סובלים מאי-ביטחון תזונתי, הנובע בעיקר מחוסר אמצעים כלכליים, ולאו דווקא ממחסור במזון. יותר ממחצית ממשקי הבית בעזה סובלים מאי-ביטחון תזונתי (44%) או פגיעים לאי-ביטחון תזונתי (16%),³⁷ גם כאשר מביאים בחשבון את המזון שהאוי"ם מחלק לכמעט 1.1 מיליון בני אדם. זהו שיפור לעומת שנים קודמות.³⁸ בממוצע, משקי בית מוציאים על מזון קרוב ל-50% מן הכסף המזומן שבידיהם.³⁹ שמונים אחוזים ממשקי הבית מקבלים סיוע כלשהו,⁴⁰ ו-39% מבני האדם בעזה חיים מתחת לקו העוני.⁴¹ כתוצאה מכך, רמות ההכנסה לנפש נמוכות. מה שחשוב באותה מידה, הוא שבשטח עירוני ברובו ומאוכלס בצפיפות האפשרות של ייצור מזון לצריכה עצמית איננה קיימת. שטח כזה יהיה תלוי תמיד בסחר, בשירותים ובתנועת עובדים, שכולם נותרים מוגבלים בשל הסגר.⁴² כל עוד יישאר הסגר בעינו, גם רמות אי-הביטחון התזונתי יישארו גבוהות.

הגבלת הגישה לאדמות חקלאיות, והגבלת שטחי הדיג למרחק של שלושה מיילים ימיים מהחוף עדיין מהוות אתגרים. תושבי עזה אינם יכולים, או יכולים

רק בקושי רב, להגיע ל-17% מאדמות המובלעת, לרבות 35% מן האדמות החקלאיות שלה, משום שאלה ממוקמים ב"אזור החיץ", או השטח בסיכון גבוה שהגישה אליו מוגבלת ליד הגדר המפרידה בין עזה לישראל.⁴³ ליותר מ-3,000 דייגים אין גישה ל-85% מן השטחים הימיים שעליהם הוסכם בהסכם אוסלו משנת 1995.⁴⁴ כתוצאה מכך, במהלך שנות הסגר חלה ירידה דרמטית בשלל הדיג.⁴⁵ בסך הכול משפיעות ההגבלות ביבשה ובים על 178,000 בני אדם, 12% מתושבי עזה,⁴⁶ ועל כי ההערכות הן גורמות לאובדני הכנסה שנתיים בשווי 76.7 מיליון דולרים ארה"ב מייצור חקלאי ומדיג.⁴⁷

אם תוסר הגבלת שלושת המיילים הימיים על הדיג, סביר להניח שתעשיית הדיג תגדל בהיקפה. גידול דגי בריכות יוכל לספק תעסוקה ומקור חלבון זול לטווח הבינוני, וישלים את הדיג הימי. אף שבסופו של דבר צמיחה בהיקף נרחב תתבסס על מגזרים אחרים, ולא על החקלאות, בטווח הקצר וכל עוד נמשך הסגר, לדיג יש את הפוטנציאל להוסיף לתזונתם של תושבי עזה מקור חלבון זמין.⁴⁸

סיוע במזון: עזתים עוזרים לעזתים

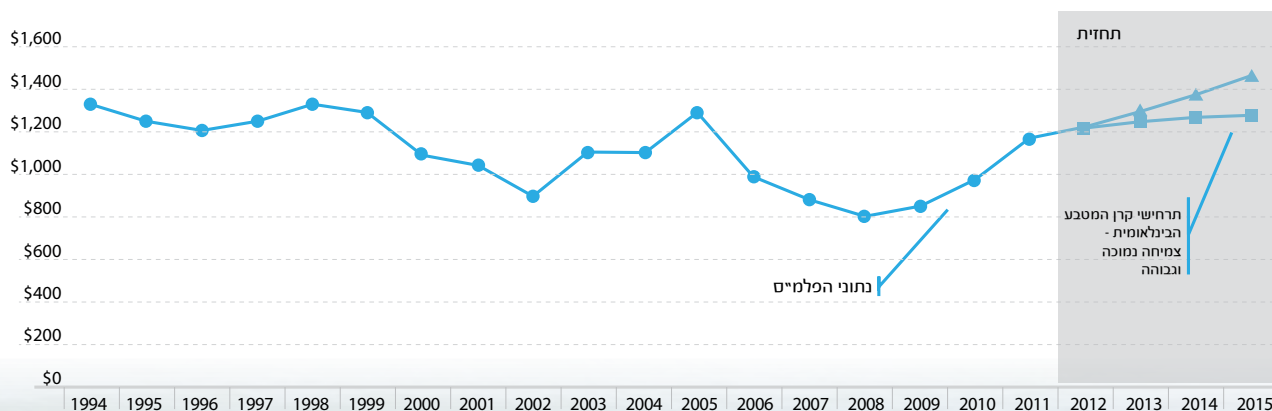
תחזית

בשנים הקרובות צפוי הגידול בכלכלת עזה להיות צנוע. העקומה שלהלן מראה את התפתחות התמ"ג לנפש בעזה, בדולר ארה"ב קבוע לשנת 2004 (מותאם לאינפלציה), בהתבסס על נתונים של הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, ותרשי צמיחה נמוכה וגבוהה של קרן המטבע הבינלאומית לשנים 2012-2015. תרחיש הצמיחה הנמוכה מניח שיעור צמיחה שנתי של 4% עד 5% בתמ"ג הריאלי, ואילו תרחיש הצמיחה הגבוהה, המבוסס על "הקלה משמעותית... של הגבלת

הסחר והגבלת אחרות". מניח שיעור צמיחה של 9% עד 10% בתמ"ג הריאלי.⁴⁹ בהתחשב בשיעור גידול האוכלוסייה הגבוה, העומד על 3.37%, בתרחיש הצמיחה הנמוכה התמ"ג הריאלי לנפש יכול לגדול רק בשיעור שנתי של 1.5%, ובתרחיש הצמיחה הגבוהה הוא יכול לגדול ב-5.7% עד 6.6% בשנה.⁵⁰ כרגע, תחזיות לתקופה של עד 2020 אינן זמינות. אך שהרמה היחסית של אי-הביטחון התזונתי עשויה לרדת, סביר להניח שהגידול הכולל באוכלוסייה יביא עימו עלייה במספר המוחלט של בני האדם הזקוקים לסיוע.

תמ"ג ריאלי לנפש בעזה

מקור: פלמ"ס ה-20 במרס 2012, קרן המטבע הבינלאומית 2012

הדיג מוגבל לשטח במרחק של עד שלושה מיילים ימיים מן החוף

2. גידול אוכלוסייה ועיור

מדד	ערכים
אוכלוסייה ב-2012	1.64 מיליון בני אדם
תחזית בני אדם לשנת 2020	2.13 מיליון
צפיפות אוכלוסייה ב-2012	4,505 בני אדם לקמ"ר
צפיפות אוכלוסייה חזויה לשנת 2020	5,835 בני אדם לקמ"ר
ילדים בני 0-17 בשנת 2012	839,000 (51% מכלל האוכלוסייה)
ילדים בני 0-17 בשנת 2020 (חזוי)	1,029,000 (48% מכלל האוכלוסייה)
צעירים בגיל 15-29 בשנת 2012	489,000 (30% מכלל האוכלוסייה, 53% מן האוכלוסייה בגיל 15 ומעלה)
צעירים בגיל 15-29 בשנת 2020 (חזוי)	614,000 (29% מכלל האוכלוסייה, 50% מן האוכלוסייה בגיל 15 ומעלה)

בעזה דרושות
71,000 יחידות
דור

מים וטיהור מי שפכים. בנוסף, הגידול באוכלוסייה והמספר הגבוה של מתבגרים שיצטרפו לכוח העבודה בשנים הבאות משמעם שהכלכלה תצטרך לגדול אף היא, רק על מנת שלא לפגור אחר כוח העבודה המתרחב.

עודף גברים צעירים

בנוסף על הגידול הכולל באוכלוסייה, העובדה שהאוכלוסייה ברצועת עזה הינה מן הצעירות ביותר בעולם עתידה ליצור אתגרים מיוחדים. כ-51% מן האוכלוסייה בני פחות מ-18, שיעור שעל פי התחזיות ירד עד 2020 במידה מועטה בלבד, לכדי 48.60%. שיעור בני האדם בגילים שבין 14-17 ברצועת עזה הינו השני בגודלו בעולם.⁶¹ יתרה מכך, העודף בגברים צעירים - היחס בין בני הנוער (בני 15-29) לבין כלל האוכלוסייה שגילה יותר מ-15 - הינו גבוה במיוחד, 53% (ועל פי התחזיות, בשנת 2020 הוא צפוי לרדת ל-50%).⁶²

לתופעה זו השלכות אחדות: ראשית, יחס התלות ברצועת עזה הינו גבוה מאוד,⁶³ והוא מחריף עוד יותר בשל האבטלה והשיעורים הנמוכים של השתתפות בכוח העבודה (במיוחד בקרב נשים). שנית, לעודף בגברים צעירים יכולות להיות השלכות חיוביות ושליליות כאחד. כשהצעירים הללו מגיעים לגיל העבודה, הכלכלה יכולה לצאת נשכרת מגידול בהיצע העבודה, המניב תשואות דמוגרפיות. לשם כך דרושה הכשרה להקניית כישרים רלבנטיים ואיכותיים. ולהיפך, אם הכלכלה אינה מספקת הזדמנויות והאפשרות להגירה חסומה, ההשלכות עלולות להיות שליליות: מתח חברתי, אלימות והקצנה כאמצעי פורקן אפשריים בגין היעדר סיכויים לעתיד משמעותי כלשהו. זהו התרחיש בעזה, אלא אם יחול שינוי מהותי במצב המדיני והכלכלי בה.

ברצועת עזה צפיפות אוכלוסייה גבוהה, 4,505 בני אדם לקמ"ר, הואיל ו-1.6 מיליון בני אדם - מחציתם ילדים ושני שלישים מהם פליטים⁵² - חיים בשטח שגודלו 365 קמ"ר.⁵³

עזה נעשתה מעוירת מאוד, ומתמודדת כעת עם מחסור בכ-71,000 יחידות דיור.⁵⁴ כבר בשנת 2000 היה שיעור העיוור 94.6%, ועד שנת 2015 הוא כפוי לעלות ולהגיע ל-95.5%.⁵⁵ עובדה זו יוצרת ברצועת עזה תלות רבה בעולם החיצון, בעוד שכלכלתה שלה עצמה זקוקה לבסיס עירוני חזק. כמו כן מציב המצב דרישות גבוהות בכפי תשתיות ושירותים ציבוריים. היעדר אדמה להתרחבות יוצר אינפלציה במחירי אדמות ודיור, גורם לכך שבתים אינם בהישג ידה של האוכלוסייה, ובהיעדר רגולציה ציבורית חזקה מקשה יותר ויותר על השגת אדמות לתשתיות ושירותים ציבוריים. קשר תקין עם הגדה המערבית יהיה חיוני למדינה פלסטינית בת קיימא, כדי שבני אדם יוכלו לנוע בין שני האזורים. המחסור באדמה, המוחרף עוד יותר על ידי הגבלות הגישה, מצריך תכנון ורגולציה חזקים, שיבטיחו כי למרות צפיפות האוכלוסייה תהיה עזה מקום שניתן לחיות בו, וימנעו צפיפות יתר לא בריאה, מתחים חברתיים ואי-ביטחון.

בהתבסס על הגידול הנוכחי צפויה האוכלוסייה (על פי תחזיות שונות) לגדול לכדי 2.13 מיליון בני אדם עד לשנת 2020,⁵⁶ ול-2.76 מיליון בני אדם עד לשנת 2028,⁵⁷ גידול שיגרום לצפיפות אוכלוסייה של 7,562 בני אדם לקמ"ר. בשנת 2011 היה שיעור הגידול השנתי של האוכלוסייה בעזה 3.37%, שיעור גבוה הנובע משיעור פיריון של 4.9 ילדים לכל אישה בשנת 2010, לעומת 3.8 ילדים לאישה בגדה המערבית.⁵⁸ התחזיות צופות ירידה קלה בשיעור גידול האוכלוסייה עד שנת 2020, לכדי 2.99%.⁵⁹

הגידול הבלתי נמנע באוכלוסייה יקשה עוד יותר את הגישה לדיור בר-השגה ולשירותים, לרבות חשמל,

ממד	ערך
קיבולת עכשווית של אספקת חשמל	242 מגה-ואט
ביקוש שיא לחשמל ב-2011	350 מגה-ואט
ביקוש שיא לחשמל ב-2020	550 מגה-ואט

נמוך יותר.⁶⁷ חברת החשמל של עזה (GEDCO) צופה שעד 2020 יגדל הביקוש לחשמל לכדי 550 מגה-ואט, יותר מכפי שניים מאספקת החשמל הנוכחית.⁶⁸ יחד עם זאת, בכדי לספק לעזה כמויות מספיקות של חשמל דרושים הן כיתרונות קצרי טווח להגדלת כמויות הדלק המיובא והחשמל, והן פתרונות ארוכי טווח להגדלת אספקת החשמל, שיפור מערכת החלוקה של החשמל למניעת אובדן, העלאת שיעורי הגבייה של התשלומים עבור חשמל, ובניית קיבולת לאנרגיה מתחדשת. שדות הגז הימי מול חופי עזה עשויים לספק את צורכי האנרגיה של עזה, וכן להוות מקורות משמעותיים לפיתוח באמצעות מכירת עודפי הגז.⁶⁹ לפיכך הכרחי לפתח משאב זה.

פלסטינים בעזה מתמודדים באופן שוטף עם הפסקות חשמל יזומות, הואיל ואספקת החשמל עדיין נמוכה בהרבה מן הביקוש. הפסקות החשמל משפיעות על בתי עסק ובתים פרטיים, על שירותי הבריאות, מפעלים לטיהור מי שפכים ובתי ספר, שרבים מהן נעזרים בגנרטורים לגיבוי. רצועת עזה מקבלת את מרבית החשמל שלה, 120 מגה-ואט, מישראל, בעוד שתחנת החשמל היחידה בעזה מייצרת עד 100 מגה-ואט,⁶⁴ ו-22 מגה-ואט מיובאים ממצרים.⁶⁵ בתנאים אידיאליים סך החשמל המיוצר מגיע ל-242 מגה-ואט, לעומת ביקושי שיא המגיעים ל-350 מגה-ואט.⁶⁶

בין 1999 ל-2005 גדל הביקוש לחשמל בממוצע ב-10% בשנה, אך שבשנים האחרונות היה הגידול

עד לשנת 2020 יהיה צורך להכפיל את אספקת החשמל בכדי לתת מענה לביקוש

מדד	ערך
אחוז מי האקוויפר הבטוחים לשתייה	10%
השנה שבה עלול האקוויפר להיעשות לא ראוי לשימוש	2016
כמות מי השפכים הלא מטוהרים או המטוהרים חלקית המוזרמים לים	90,000 מטרים מעוקבים ליום, או 33 מיליון מטרים מעוקבים בשנה

הרבה מעבר להנחיות של ארגון הבריאות העולמי למים בטוחים לשתייה. את הזיהום הזה מחריפים זיהום האקוויפר בחנקות מביוב לא מבוקר, ובדשנים מהשקיית אדמות חקלאיות.⁷⁴

כיום, 90% ממי האקוויפר אינם ראויים לשתייה בלא טיהור.⁷⁵ משום כך, עבור מרבית העזתים זמינותם של מים נקיים היא מוגבלת, והצריכה הממוצעת היא בשיעור של 70 עד 90 ליטרים לנפש ליום (תלוי בעונה), נתון נמוך מהתקן העולמי של ארגון הבריאות העולמי - 100 ליטרים לנפש ליום.⁷⁶

האקוויפר עלול להיעשות בלתי ראוי לשימוש כבר ב-2016,⁷⁷ ועד 2020 כבר יהיה הנזק הנגרם לו בלתי הפיך.⁷⁸ תוכנית איכות הסביבה של האומות

כפי שהראו דוחות של הבנק העולמי ותוכנית איכות הסביבה של ארגון האומות המאוחדות, עבור הפלסטינים תושבי עזה מצב המים והתברואה הינו קריטי. עזה, שאין בה נחלי איתנים ואשר כמות המשקעים היורדים בה מועטה, תלויה כמעט לחלוטין באקוויפר החוף,⁷⁹ המתחדש בחלקו הודות לגשמים ולנגר מהרי חברון שממזרח, כמות המוערכת ב-50 עד 60 מיליון מטרים מעוקבים מדי שנה.⁷¹

הפקת המים הנוכחית מן האקוויפר, המוערכת ב-160 מיליון מטרים מעוקבים בשנה הנשאבים כדי לתת מענה לביקוש הכללי העכשווי, גדולה בהרבה מכך.⁷² עם הירידה במפלסי מי התהום כתוצאה מהשאיבה, מחלחלים אל האקוויפר מי ים מן הים התיכון הסמוך אליו.⁷³ עקב כך עלו רמות המליחות

90,000 מטרים מעוקבים של מי ביוב מוזרמים אל הים מדי יום

היוצרים זיהום, סכנה לבריאות הציבור ובעיות לתעשיית הדיג.

בניית מתקנים חדשים לטיהור שפכים, וחידוש של מתקנים קיימים, מתנהלת על מנת להתמודד עם הצרכים בהווה ובעתיד, אבל את המאמצים הללו יהיה צריך להאיץ. נכון לעכשיו נוצרים מדי שנה כ-44 מיליוני מטרים מעוקבים של מי שפכים,⁸² נתון שעד 2020 עלול לעלות ולהגיע ל-57 מיליוני מטרים מעוקבים בשנה.⁸³

בטווח הקצר, רשות המים הפלסטינית ממליצה על התפלה בהיקף קטן של מים מלוחים, ושימוש מחדש במי קולחין (מי שפכים מטוהרים), במיוחד לצרכים חקלאיים.⁸⁴ פתרונות ארוכי טווח יותר לאתגרים של אספקת מים נקיים ותברואה לתושבי עזה כוללים מפעלנים⁸⁵ להתפלת מים בהיקף גדול,⁸⁶ בנייה ושיקום של רשתות מים⁸⁷ ובנייה, זמינות נרחבת של מערכות מים ותברואה בבתי, בתי ספר ומרכזים רפואיים, ומשטר טיפול בפסולת מוצקה ורפואית, שיוכל לתת מענה לצרכיה של אוכלוסייה עירונית.⁸⁸

המאחדות ממליצה להפסיק מייד את הפקת המים, משום שאלמלא כן יתאושש האקוויפר רק בעוד מאות שנים.⁷⁹ גם אם כבר כעת תינקט פעולה מתקנת להפסקת ההפקה, עדיין יעברו עשרות שנים בטרם יתאושש האקוויפר. ובינתיים צופה רשות המים הפלסטינית כי עד 2020 יגדל הביקוש למים מתוקים לכדי 260 מיליון מטרים מעוקבים בשנה,⁸⁰ עלייה של כ-60% לעומת רמות ההפקה הנוכחיות מן האקוויפר.

המצב בכל האזור בטיהור מי שופכין או ביוב הינו בעייתי לא כחות, הואיל ועל מנת להתמודד עם הביקוש העכשווי, על אחת כמה וכמה זה העתידי, דרושה באופן נואש השקעה אדירה במתקני טיהור ובתשתית הנלווית אליהם. כרגע ניתן לטהר רק 25% ממי השפכים, או 30,000 מטרים מעוקבים ביום, ולסגנם לשימוש בשטחים ירוקים ולשימושים חקלאיים לסוגיהם. בלית ברירה מוזרמים מדי יום אל הים התיכון בקרבת עזה ואל הסביבה כ-90,000 מטרים מעוקבים של שפכים גולמיים או מטוהרים חלקית (כמעט 33 מיליון מטרים מעוקבים בשנה),⁸¹

דרושה השקעה כבירה בתשתית מים ותברואה

מדד	ערך
מיטות אשפוז נוספות שיידרשו עד 2020 על מנת לשמר את רמות השירות הנוכחיות	כמעט 800 (בהתבסס על תחזיות אוכלוסייה)
רופאים נוספים שיידרשו עד 2020	יותר מ-1,000
אחיות נוספות שיידרשו עד 2020	יותר מ-2,000

רמות המחסור ביסודות קורט, ובמיוחד אנמיה הנובעת מחוסר ברזל אצל נשים הרות וילדים, נותרות גבוהות בעזה. כרגע נערך מחקר סיבתי מקיף, שעל ממצאיו תתבססנה פעולות עתידיות להפחתת המחסורים התזונתיים.

ככדי לשרת את האוכלוסייה הגדלה תידרש בשנים הבאות תוספת של מיטות אשפוז, רופאים ואחיות. בהתבסס על תחזיות אוכלוסייה, שימור של היחס הנוכחי, של 13 מיטות אשפוז לכל 1,000 בני אדם ברצועת עזה, יצריך הוספה של כמעט 800 מיטות אשפוז עד 2020, לסך של כ-2,800 מיטות. בדומה לכך, על מנת לשמור על היחסים העכשוויים של רופאים ואחיות לכל 1,000 בני אדם, יהיה צריך להגדיל את מספר הרופאים ביותר מ-1,000, למספר כולל של 4,900, ואת מספר האחיות ביותר מ-2,000, לסך של 8,200.

בעוד שאת כמה ממדדי הבריאות בעזה ניתן להשוות לארצות בעלות רמת הכנסה בינונית עד גבוהה, יש לשפר את האיכות. ב-2010 היו ברצועת עזה 25 בתי חולים ובהם 2,047 מיטות, או 1.3 מיטות לכל 1,000 בני אדם.⁹⁸ בנוסף על כך קיימות מרפאות מספקות טיפול רפואי ראשוני. בשנת 2010 היו ברצועת עזה 3,530 רופאים, שיעור של 2.3 רופאים לכל 1,000 בני אדם (דומה לשיעור הרופאים בקפריסין),⁹⁰ ו-5,910 אחיות, שיעור של 3.9⁹¹ אחיות לכל 1,000 איש (דומה לשיעורן בגיאורגיה).⁹² רוב מתקני הבריאות אינם מסוגלים להגיש שירותים בטוחים ונאותים, וזקוקים לשיקום או לשדרוג.⁹³ שיעור תמותת התינוקות הינו 23 לכל 1,000 לידות חי⁹⁴ (דומה לשיעור תמותת התינוקות בניקרגואה).⁹⁵ אף שהרשויות הישראליות מתירות גישה של אספקה רפואית לעזה, הצידוד הרפואי מתקלקל לעיתים תכופות בשל השיבושים באספקת החשמל ונוכחות של גורמי זיהום במים, בין היתר. מסיבה זו ואחרות נאלצים מטופלים רבים לבקש טיפול לשורה ארוכה של בעיות רפואיות מחוץ לעזה, ונתקלים בקשיים רבים בשל הסגר.⁹⁶

מדד	ערך
ילדים בגיל בית הספר (6-18) בשנת 2012	97558,000
ילדים בגיל בית הספר (6-18) בשנת 2020 (נתון חזוי)	98673,000
מחסור בבתי ספר בעזה עכשיו	250 בתי ספר
מספר בתי הספר הנוספים שיידרשו עד 2020	190 בתי ספר, לסך של 440 בתי ספר
אחוז בתי הספר הפועלים במשמרות כפולות	85%

677 בתי ספר פועלים במתכונת של משמרות כפולות.¹⁰³ כתוצאה מכך שעות הלימוד עצמן הן לעיתים קרובות קצרות יותר מהמתוכנן ובכל כיתה לומדים בממוצע 36 תלמידים. רק 30% מהילדים הצעירים יותר לומדים בגני ילדים בעלי רישיון.¹⁰⁴

הכשרה טכנית ומקצועית

נכון לעכשיו, מערכת החינוך וההכשרה הטכנית והמקצועית בעזה היא בעלת סטאטוס נמוך.¹⁰⁵ המערכת מפוצלת ולא מתואמת, והמגזר הפרטי כמעט ואינו מעורב בפעילותה. יש להכשיר וללמד את תושבי עזה הצעירים על כי תקנים בינלאומיים, כדי שהם עצמם יוכלו, בתורם, להעלות את התקנים בשוק המקומי. הגישה להכשרה טכנית ומקצועית,

על פי הנתונים הרשמיים, תושבי עזה משכילים למדי - ב-2011 היה שיעור האוריינות בעזה 96% (93% בקרב נשים ו-98% בקרב גברים).⁹⁹ עם זאת, יכול להיות ששיעורי האוריינות התפקודית נמוכים יותר, וכי דרושים אומדנים נוספים על מנת לזהות פערם.¹⁰⁰ כ-450,000 ילדים, מחציתם בנות, למדו בבתי ספר בשנת הלימודים 2010/2011.¹⁰¹ בשיעורי הרישום לבתי הספר התיכוניים חלה ירידה, ל-79% (84% בקרב בנות, 74% בקרב בנים, שנראה כי הסבירות שינשרו מהלימודים ויצאו לעבודה גבוהה יותר).¹⁰²

למרות שיעורי הנוכחות הגבוהים בבתי ספר, השמירה על איכות החינוך עדיין מהווה אתגר מרכזי, בחלקה בשל מחסור בבתי ספר: 85% מתוך

עד שנת 2020 יש לבנות 440 בתי ספר

כמו גם לאוניברסיטאות, מוגבלת אף היא מחמת ההגבלות המוטלות על סטודנטים מעזה המבקשים לנסוע לגדה המערבית ומחוצה לה.

תחזית

כבר עכשיו דרושים בתי ספר נוספים, כמענה למספר הגדל והולך של ילדים בגיל בית הספר בשנים הבאות. על פי התחזיות, עד 2020 צפוי מספר הילדים בגיל בית הספר לעלות ל-¹⁰⁶673,000 גידול של 14,000 בשנה במוצע. נכון להיום קיים בעזה מחסור של עד 250 בתי ספר.¹⁰⁷ בהתבסס על מספר בתי הספר הדרושים כעת (677 בתי הספר הקיימים ובנוסף להם 250 בתי הספר הדרושים) ותחזיות האוכלוסייה למספר הילדים בגיל בית הספר, עד 2020 יידרשו 190 בתי ספר נוספים, או סך של 440 בתי ספר שאותם צריך לבנות.¹⁰⁸

בטווח הארוך, על איכות החינוך וסביבת הלימודים לתת מענה למחסור בכיתות לימוד, ולדאוג לכך

הגנה סוציאלית

שתוכנית הלימודים (לרבות ספרי הלימוד) תהיה קשובה ומותאמת לצורכיהם של ילדי עזה, ותספק להם חינוך המבוסס על כישורי חיים. לשם כך דרושה השקעה גדולה יותר בהכשרת מורים ובפיקוח עליהם. יש להרחיב את ההשכלה האוניברסיטאית ולשפר את איכותה.

תרבות ומורשת תרבותית

מתוך הכרה בחשיבות שימורה וקידומה של המורשת התרבותית הפלסטינית, הן בדור ההווה והן עבור דורות העתיד, הכינה הרשות הפלסטינית רשימת מצאי של 20 אתרי מורשת תרבותית וטבעית, שהוגשה לא מכבר למרכז המורשת העולמית ארגון החינוך, המדע והתרבות של האו"ם (אונסק"ו), כרשימה טנטטיבית. ארבעה מן האתרים ברשימה נמצאים ברצועת עזה: תל אום עמר / מנזר הילריון הקדוש, נמל אנתדון העתיק, נתיבי סחר קדומים וביצות החוף של נחל עזה.¹⁰⁹

מדד	ערך
אחוזי סיוע סוציאלי בסך הוצאות משק הבית - במשקי הבית העניים ביותר (2009)	31% ¹¹⁰
אחוזי משקי הבית שנעזרו בצורה אחת לפחות של העברה סוציאלית (2009)	71% ¹¹¹

אם לא יחול שיפור במצב הכלכלי, מספר בני האדם שיזדקקו לסיוע סוציאלי ב-2020 יישאר גבוה. אקסטרפולציה פשוטה, הנעשית באמצעות גמישות עוני ביחס לצמיחה בשיעור של 3%,¹¹⁴ מצביעה על כך שבתרחיש צמיחה נמוכה, עם שיעור צמיחה לנפש של 0.6% עד 1.5% בשנה, שיעור העזתים החיים בעוני צפוי לרדת במידה מתונה בלבד בשנים הבאות.¹¹⁵ מכאן ניתן להניח שאם לא יחולו הקלות בהגבלות הסחר ובהגבלות האחרות,¹¹⁶ שיעור תושבי עזה הנזקקים להגנה סוציאלית יישאר גבוה בעשור הקרוב.

הגנה סוציאלית ניתן להגדיר כפעולות ציבוריות, לרבות תמיכה כספית ואחרת, שמטרתן להגדיל את גישתם של בני אדם שלעיתים קרובות הם לא רק עניים, אלא גם דחוקים לשולי החברה, לשירותים כגון בריאות, חינוך או תזונה.¹¹²

בכדי לתת מענה לרמות הגבוהות של פגיעות, עוני ואי-ביטחון תזונתי בעזה, ננקט מספר רב של יוזמות הגנה סוציאלית. במקביל למאמצים המתמשכים לשפר את מיקודן של תוכניות סוציאליות, הפכו העברות סוציאליות (הן במזומן והן בשווה כסף) למקור הכנסה חשוב עבור מרבית משקי הבית, והן אחראיות לכ-16% מכלל הצריכה הכוללת של משקי הבית ול-31% אחוזים ממנה בקרב משקי הבית העניים ביותר.¹¹³

ללא פעולת מתקנת מתמשכת ויעילה, וסביבה מדינית מאפשרת, האתגרים שעומדים מתמודדים תושבי עזה היום רק יתעצמו ויגברו בשנים שעד לשנת 2020, תקופה שבמהלכה ייתוספו יותר מחצי מיליון בני אדם לאוכלוסייה הנוכחית, הנאמדת ב-1.6 מיליון נפש.

בלי פעולה כזו יהיו חיי היום יום של תושבי עזה ב-2020 גרועים מכפי שהם היום. לא תהיה להם למעשה גישה מהימנה למקורות של מים בטוחים לשתייה, תקני הטיפול הרפואי והחינוך ימשיכו להידרדר, ועבור מרבית התושבים יהפוך החזון של חשמל בר-השגה ואמין לכול לזיכרון רחוק. המספר - הגבוה ממילא - של בני אדם עניים, דחוקים לשולי החברה וסובלים מאי-ביטחון תזונתי התלויים לקיומם בסיוע לא ישתנה, וסביר להניח שאף יגדל.

על מנת להבטיח שעזה של 2020 תהיה "מקום שניתן לחיות בו", יש להאיץ ולהעצים - למרות כל האתגרים - את המאמצים הכבירים והמתמשכים של הפלסטינים והארגונים השותפים במגזרים כמו אנרגיה, חינוך, מים ותברואה.

חיוני שתושבי עזה יוכלו לממש וליהנות ממלוא זכויות האדם הבסיסיות שלהן הם זכאים. עליהם להיות מסוגלים לחיות חיים מוגנים ובטוחים, חופשיים מן האלימות לצורותיה הפוגעת בהם כיום; ליהנות מטיפול רפואי, חינוך ודיור ראויים לשמם; לבחור ולהיבחר כנציגים אחראיים לבוחריהם בממשל; להישפט שפיטה הוגנת ונטולת פניות; ליהנות מגישה פתוחה ומיידית לעולם שמעבר לעזה למטרות פולחן, חינוך, רפואה, תרבות, מסחר ומטרות אחרות.

בקצרה, יש לאפשר לתושביה הפלסטינים של עזה לחיות חיים של כבוד, בריאות ויצרנות בשלום ובביטחון, היום ובעתיד גם יחד.

1. על פי תחזיות צמיחה של קרן המטבע הבינלאומית, 2012, עמ' 18.
2. החלטה זו, שהתקבלה ב-8 בינואר 2009 בהקשר של מבצע "עופרת יצוקה", קוראת גם לשים קץ סוגי האלימות והטרור לסוגיהם, ולמתן סיוע הומניטרי באין מפריע, בין היתר.
3. טבלה זו מתמצת את הנתונים, ההטלים והתחזיות שיתוארו בהמשך מאמר זה, שם מזכרים המקורות לנתונים ומובאים הסברים לחישובים.
4. www.pcbs.gov.ps
5. הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, יוני 2012.
6. קרן המטבע הבינלאומית, 2012.
7. הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, ה-22 בכברואר 2012, עמ' 41, ומאי 2012, עמ' 41.
8. הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, ארגון המזון והחקלאות של האו"ם, סוכנות הסעד והתעסוקה של האומות המאוחדות ותוכנית המזון העולמית, 2012, עמ' 20.
9. הבנק העולמי, 2012, עמ' 4.
10. הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, ה-18 באפריל 2012 וה-19 ביוני 2012; www.pcbs.gov.ps
11. הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, ה-18 באפריל 2012.
12. הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, ה-19 ביוני 2012.
13. הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, ה-19 ביוני 2012, עמ' 28; www.pcbs.gov.ps. ההשוואה עם 1994 מבוססת על דולר ארה"ב קבוע לשנת 2004, כלומר מותאם לאינפלציה. ב-1994 הייה התמ"ג לנפש 1,327 דולרים ארה"ב (דולר ארה"ב קבוע לשנת 2004); ב-2011 היה התמ"ג לנפש 1,164.50 דולר ארה"ב.
14. משרד המתאם המיוחד מטעם האומות המאוחדות לתהליך השלום במזרח התיכון, 2012. מספרים אלה עלולים להיות מעוותים מעט בשל כלכלת הצללים, אך שאין בכך כדי להשפיע על המסקנה כי ההשקעה נמוכה מאוד.
15. ב-1998 היה שיעור האבטלה בעזה 20.9%, וב-1999 היה 16.9% (הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, ה-16 במאי 2012, עמ' 41).
16. הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, ה-22 בכברואר 2012 וה-16 במאי 2012, עמ' 38.
17. הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, ה-16 במאי 2012, עמ' 15.
18. הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, ה-16 במאי 2012, עמ' 18.
19. לדברי הבנק העולמי (2012, עמ' 19) "ההגבלות הישראליות נותרות המגבלה הגדולה ביותר על צמיחת המגזר הפרטי הפלסטיני".
20. המשרד הלאומי הפלסטיני לכלכלה, 2011, עמ' 4, בדולר ארה"ב 2010. חישוב זה מבוסס על הנחה מנוגדת לעובדות, שעל פיה אלמלא הסגר היה התמ"ג בעזה גדל באופן יציב בין 2006 ל-2010.
21. תוכנית הפיתוח של האו"ם, 2010, עמ' 9.
22. תוכנית הפיתוח של האו"ם, 2009, עמ' 6.
23. תוכנית הפיתוח של האו"ם, 2010, עמ' 26.
24. תוכנית הפיתוח של האו"ם, 2009, עמ' 31.
25. תוכנית הפיתוח של האו"ם, 2009, עמ' 32.
26. תוכנית הפיתוח של האו"ם, 2010, עמ' 67.
27. תוכנית איכות הסביבה של האו"ם, 2009, עמ' 75, 83.
28. תוכנית הפיתוח של האו"ם, 2010, עמ' 46.
29. בשנת 2011 היה היבוא של מוצרים שאינם דלק, הנמדדים בסך מספר המטענים, כחות ממחצית כמות היבוא בשנת 2000 ושני שלישי מכמות היבוא בשנת 2001 (חישובים מבוססים על נתונים במסד הנתונים החברתי-כלכלי של משרד המתאם המיוחד מטעם האומות המאוחדות). אף שבטווח הארוך ירד היבוא, בשנת 2011 חלה עלייה ביבוא אל עזה בהשוואה לשנת 2010. היצוא צנח ב-2011 למוצק חודשי של 25 מטענים, מממוצע חודשי של 1,736 מטענים בחמש השנים שבין 1996 ל-2000 (לפני תחילתה של האינתיפאדה השנייה) ו-857 מטענים מדי חודש בין 2001 ל-2005 (מסד הנתונים החברתי-כלכלי של משרד המתאם המיוחד מטעם האומות המאוחדות; במקורם הגיעו הנתונים מוועדות הסיוע החקלאי הפלסטיניות).
30. מאחר שרצועת עזה והגדה המערבית מהוות טריטוריה אחת, העברות של סחורות מעזה לגדה המערבית ולהיפך אינן נחשבות ליצוא או יבוא.
31. הבנק העולמי, 2012, עמ' 20.
32. ראו הבנק העולמי, אפריל 2012, על תלותה של כלכלת השפ"כ בסיוע חוץ.
33. הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה (ה-21 במרץ 2012) כבר חוזה שעד 2016 יצומצמו כמויות המים המוקצות לחקלאות; ראו גם רשות המים הפלסטינית, 2012, עמ' 65.
34. משרד המתאם המיוחד מטעם האומות המאוחדות לתהליך השלום במזרח התיכון, 2012, עמ' 12; המכון הבינלאומי לחקר השלום באוסלו, 2012, עמ' 23.
35. מרכז פרס לשלום (2011, עמ' 14) קובע כי שווי הסחורות שהוברחו מדי חודש דרך יותר מ-1,000 מנהרות בתחילת 2010, כלומר לפני ההקלות בסגר ביוני 2010, היה בין 50 ל-70 מיליון דולרים ארה"ב - 80% מהיבוא לעזה. המכון הבינלאומי לחקר השלום באוסלו (2010, עמ' 24) דיווח כי בכלכלת המנהרות מעורבים 15,000 עובדים ו-25,000 סוחרים. נתונים אלה פחתו בעקבות הכרזתה של ישראל, ביוני 2010, כי בכוונתה להקל את הסגר. ואף על פי כן, על פי אומדן אחד משנת

49. קרן המטבע הבינלאומית, 2012, עמ' 18, 20.
50. קרן המטבע הבינלאומית, 2012, עמ' 20.
51. יחס זה משמש באופן עולמי, כמדד הרלבנטי ביותר לשיעור הצעירים בגיל 15-29.
52. הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, ה-20 ביוני 2012, עמ' 1.
53. החישובים מבוססים על נתוני הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, ה-18 באפריל 2012. לדברי עיתון "הארץ", אלמלא שללה ישראל, בין 1967 ל-1994, את תושבותם של 100,000 תושבי עזה, הייתה היום אוכלוסייתה של עזה גדולה ב-10% ("הארץ", ה-12 ביוני 2012).
54. המשרד לתיאום עניינים הומניטריים, 2012א, עמ' 1.
55. תוכנית היישובים של האומות המאוחדות, 2006/2007.
56. הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, מאי 2012.
57. התוכנית למדיניות הומניטרית וחקר סכסוכים באוניברסיטת הרוורד, 2006, עמ' 17.
58. קרן פורטלנד, 2012, עמ' 1. שיעור הפיריון ירד ב-15 השנים האחרונות, מ-6.9 ב-1997 (קרן האוכלוסייה של האו"ם, 2010, עמ' 6).
59. הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, מאי 2012.
60. הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, מאי 2012.
61. www.nationmaster.com, מבין 226 מדינות וטריטוריות.
62. הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, מאי 2012.
63. התוכנית למדיניות הומניטרית וחקר סכסוכים באוניברסיטת הרוורד, 2006, עמ' 12.
64. המשרד לתיאום עניינים הומניטריים, 2012ג, מדווח על קיבולת של עד 80 מנה-ואט, נתון שעל פי הדיווחים עלה באופן זמני ביולי 2012 ל-110 מנה-ואט, הודות לעלייה ביבוא הדלק.
65. הבנק העולמי 2012, עמ' 27. בתחילת 2012 העריך הבנק העולמי כי הייצור של תחנת הכוח של עזה הינו 30 עד 60 מנה-ואט.
66. מקורות שונים מוסרים הערכות שונות של ביקושי שיא. בעוד שעל פי ההערכות של המשרד לתיאום עניינים הומניטריים (2012א, עמ' 4) ביקושי השיא הינם 350 מנה-ואט, הבנק העולמי (2012, עמ' 27) מעריך אותם ב-280 מנה-ואט בקירוב. אותו הדבר נכון לגבי הערכות של אספקת החשמל, הנעות מ-170 עד 200 מנה-ואט על פי הבנק העולמי (2012, עמ' 27), 205 מנה-ואט על פי מתאם פעולות ממשלת ישראל בשטחים (2011, עמ' 33), ו-242 מנה-ואט כסך הרכיבים שפורטו בגוף דוח זה. הבדלים אלה נובעים ברובם מתנודות בכמויות החשמל המסופקות, כולל כתוצאה מיבוא דלק.
- 2011, כמות חומרי הבניין (חצץ, מוטות כלדה ומלט) שהגיעה לעזה דרך המנהרות הייתה גדולה כמעט פי ארבעה מהכמות שיובאה באופן רשמי דרך המעברים עם ישראל (המשרד לתיאום עניינים הומניטריים, 2012ד, עמ' 30); על פי אומדן אחר, הנפח הכולל של סחר המנהרות גדול פי ארבעה מנפח הסחר הרשום רשמית (משרד העבודה הבינלאומי, 2012, עמ' 5).
36. משרד העבודה הבינלאומי, 2012, עמ' 5; ראו גם משרד המתאם המיוחד מטעם האומות המאוחדות לתהליך השלום במזרח התיכון, 2012א, עמ' 20. הברחת סחורות דרך המנהרות ברפיח יוצרת עיוות במספר מדדים כלכליים, במיוחד אלה הנוגעים ליבוא וליצוא, העוקבים רק אחר סחורות הנעות אל תוך עזה או ממנה דרך המחסומים. אפשר ששיעור האבטלה הרשמי אינו נותן תמונה מלאה של המצב, אם בני אדם עובדים בכלכלת הצללים מבלי להצהיר רשמית על מצב התעסוקה שלהם. אמות מידה כלכליות נוספות, כמו התמיג, המבוסס על הוצאות, או ביטחון תזונתי, אינן מושפעות ישירות.
37. הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, ארגון המזון והחקלאות, סוכנות הסעד והתעסוקה של האומות המאוחדות ותוכנית המזון העולמית, 2012, עמ' 20.
38. הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, ארגון המזון והחקלאות, סוכנות הסעד והתעסוקה של האומות המאוחדות ותוכנית המזון העולמית, 2012. בשנת 2009 היה שיעור משקי הבית הסובלים מאי-ביטחון תזונתי 60%.
39. הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, ארגון המזון והחקלאות, סוכנות הסעד והתעסוקה של האומות המאוחדות ותוכנית המזון העולמית, 2012, עמ' 26.
40. הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, ארגון המזון והחקלאות, סוכנות הסעד והתעסוקה של האומות המאוחדות ותוכנית המזון העולמית, 2012, עמ' 30.
41. הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, ה-11 ביוני 2012, עמ' 1.
42. ראו הבנק העולמי, אפריל 2012, עמ' iv, על חשיבותו של הסחר לפיתוחן העתידי של הגדה המערבית ועזה.
43. המשרד לתיאום עניינים הומניטריים ותוכנית המזון העולמית, 2010, עמ' 10.
44. המשרד לתיאום עניינים הומניטריים ותוכנית המזון העולמית, 2010, עמ' 11.
45. משרד המתאם המיוחד מטעם האומות המאוחדות לתהליך השלום במזרח התיכון, 2012א, עמ' 14.
46. המשרד לתיאום עניינים הומניטריים ותוכנית המזון העולמית, 2010, עמ' 12.
47. המשרד לתיאום עניינים הומניטריים ותוכנית המזון העולמית, 2010, עמ' 5-6.
48. תרומתם של החקלאות והדיג לתמיג בעזה בשנת 2011 הייתה 9%, לעומת 30% שתרמו השירותים. זאת על פי הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, ה-20 במרס 2012, עמ' 17.

67. הבנק העולמי, 2012, עמי 26.
68. המשרד לתיאום עניינים הומניטריים, דואר אלקטרוני, ה-25 ביולי 2012. מספר זה אינו כולל תוספת אפשרית בביקוש לחשמל עבור התפלה בקנה מידה רחב.
69. הבנק העולמי, 2012, עמי 27.
70. לדברי רשות המים הפלסטינית, 2011, עמי 3, מדי שנה מיובאים מישראל כ-4.7 מיליון מטרים מעוקבים של מים מתוקים.
71. הבנק העולמי, 2012, עמי 24. זו עלייה לעומת אומדנים מוקדמים יותר, של תוכנית איכות הסביבה של האומות המאוחדות (2009, עמי 55), בסך 45 מיליון מטרים מעוקבים בשנה.
72. הבנק העולמי, 2012, עמי 24.
73. אל-יעקובי, 2006, עמי 6.
74. תוכנית איכות הסביבה של האומות המאוחדות, 2009, עמי 55-56, ואל-יעקובי, 2006, עמי 6.
75. המשרד לתיאום עניינים הומניטריים 2012, עמי 1.
76. קרן הילדים של האו"ם, 2011, עמי 31.
77. רשות המים הפלסטינית, 2011, עמי 9; אוקספאם, 2011, עמי 6; ראו גם אל-יעקובי, 2006, עמי 3.
78. אוקספאם, 2011, עמי 6.
79. תוכנית איכות הסביבה של האומות המאוחדות, 2009, עמי 70-71.
80. אל-יעקובי, 2006, עמי 8.
81. המשרד לתיאום עניינים הומניטריים, 2012, עמי 1; כוח המשימה של קבוצת החירום לענייני מים, תברואה והיגיינה, 2012, עמי 9.
82. רשות המים של עיריית החוף (CMWU), תדריך בעל כף, העיר עזה, ה-7 באוגוסט 2012.
83. מבוסס על הגידול החזוי באוכלוסייה עד שנת 2020.
84. רשות המים הפלסטינית, 2011, עמי 9.
85. רשות המים הפלסטינית, 2011.
86. למשל, תוכנית איכות הסביבה של האומות המאוחדות, 2009, עמי 71.
87. תוכנית איכות הסביבה של האומות המאוחדות, 2009, עמי 71.
88. תוכנית איכות הסביבה של האומות המאוחדות, 2009, עמי 71; הבנק העולמי, 2012, עמי 29; תוכנית הפיתוח של האומות המאוחדות; וחברת הייעוץ העזתית להנדסה, ניהול ותשתיות (ENFRA), 2012.
89. הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, 2012, עמי 77.
90. נתונים סטטיסטיים של ארגון הבריאות העולמי, www.who.int.
91. הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, 2012. בכל האמור ברופאים ובאחיות, השיעורים מחושבים על פי נתוני הפלמ"ס.
92. נתונים סטטיסטיים של ארגון הבריאות העולמי, www.who.int.
93. משרד המתאם המיוחד מטעם האומות המאוחדות לתהליך השלום במזרח התיכון 2012, עמי 19.
94. קרן הילדים של האו"ם (יוניצ"ף), נתונים של משרד הבריאות לשנת 2009.
95. נתונים סטטיסטיים של ארגון הבריאות העולמי, www.who.int.
96. משרד המתאם המיוחד מטעם האומות המאוחדות לתהליך השלום במזרח התיכון 2012, עמי 21.
97. הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, מאי 2012.
98. הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, מאי 2012.
99. הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, www.pcbs.gov.ps.
100. החישובים מבוססים על נתוני הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, מאי 2012.
101. הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, 2012, עמי 82. בעזה היו 677 בתי ספר, ביניהם 399 בתי ספר ממשלתיים, 238 בתי ספר של סוכנות הסעד והתעסוקה של האו"ם, ו-40 בתי ספר פרטיים.
102. קרן הילדים של האו"ם, נתונים של משרד החינוך.
103. המשרד לתיאום עניינים הומניטריים, 2011 ו-2012.
104. קרן הילדים של האו"ם, נתונים של משרד החינוך.
105. פסקה זו מבוססת על מידע שהתקבל מארגון העבודה הבינלאומי.
106. הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, מאי 2012.
107. על פי הארגון הלא ממשלתי "ג'ישה" (גישה 2012).
108. כולל בתי ספר ציבוריים, בתי ספר של סוכנות הסעד והתעסוקה של האו"ם ובתי ספר פרטיים.
109. ארגון החינוך, המדע והתרבות של האומות המאוחדות, 2009.
110. קרן הילדים של האו"ם, נתונים של הבנק העולמי.
111. קרן הילדים של האו"ם, נתונים של הבנק העולמי.
112. קרן הילדים של האו"ם, www.unicef.org/socialpolicy/index_socialprotection.html.
113. קרן הילדים של האו"ם.
114. גמישות העוני ביחס לצמיחה הינה ההפחתה בתאחוז שיעורי העוני כאשר הצמיחה בהכנסה לנפש הינה אחוז אחד. באמצעות מדגם ממדינות מתפתחות, מצאו רואליון וצ'ין (1997) כי בממוצע, עלייה של אחוז אחד בהכנסה הלאומית הייתה קשורה בהפחתה של שלושה אחוזים בשיעור בני האדם החיים בעוני.
115. החישוב בוצע על ידי קרן הילדים של האו"ם.
116. על פי קרן המטבע הבינלאומית, הקלה של הגבלות הסחר והגבלות אחרות הינה תנאי הכרחי לתרחיש הצמיחה הגבוהה בשיעור של 5.5-6.6% לנפש לשנה.

- אוקספאם. 2011. "בלא הקלה - ההקלות במצור הישראלי על עזה ביבשה, באוויר ובים: הבטחות ומציאות". www.oxfam.org
- אל-יעקובי, אחמד. 2006. "ניהול של משאבי מים בני-קיימא באקוויפר החוף של עזה, פלסטין". מאמר שהוצג בכנס הבינלאומי השני בדבר משאבי ים וסביבות צחיחות. www.icwrae-psipw.org
- ארגון הנשים של האו"ם. 2011. "מי נותן דין וחשבון לנשות עזה? מחקר זכויות כלכליות". www.unwomen.org
- גישה. 2012. "מידע - ערכת סיוע להבנת הסגר על רצועת עזה". www.gisha.org
- "הארץ". 12 ביוני 2012. "רבע מיליון פלסטינים שיצאו לחו"ל לא הורשו לחזור לביתם". www.haaretz.com
- הבנק העולמי. 2012. "קיפאון או תחייה? העתיד הכלכלי הפלסטיני: דוח מעקב כלכלי לועדת הקישור אד הוק". www.worldbank.org/ps
- הבנק העולמי. 2012. "לקראת קיימותה הכלכלית של המדינה הפלסטינית העתידית: קידום צמיחה בהנהגת המגזר הפרטי". www.worldbank.org/ps
- הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה. 2011. "נתונים דמוגרפיים - עזה". www.pcbs.gov.ps
- הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה. 2012. "דוח סטטיסטי לשנת 2011". www.pcbs.gov.ps
- הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה. 22 בפברואר 2012. "סקר כוח העבודה (אוקטובר-דצמבר, 2011)". www.pcbs.gov.ps
- הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה. 20-במרס 2012. "אומדנים ראשוניים של חשבונות לאומיים, הרבע הרביעי של שנת 2011". www.pcbs.gov.ps
- הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה. 21-במרס 2012. "הודעה לעיתונות מטעם הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה (פלמ"ס) ורשות המים הפלסטינית לרגל יום המים העולמי - 22 במרס, 2012". www.pcbs.gov.ps
- הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה. 18-באפריל 2012. "רצועת עזה בנתונים מספריים". מצגת שהוצגה בפגישה עם מנהל המחלקה לסטטיסטיקה של האו"ם בעזה.
- הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה. מאי 2012. תחזיות אוכלוסייה לרצועת עזה. נתונים שלא פורסמו, שנאספו ונותחו על ידי קרן האוכלוסייה של האומות המאוחדות.
- הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה. 16-במאי 2012. "סקר כוח העבודה (ינואר-מרס, 2012) (רבע ראשון של שנת 2012)". www.pcbs.gov.ps
- הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה. 11 ביוני 2012. "רמות החיים והעוני בשטח הפלסטיני, 2011". www.pcbs.gov.ps
- הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה. 19 ביוני 2012. "דיווח לעיתונות: אומדנים ראשוניים של החשבונות הלאומיים הרבעוניים (הרבע הראשון של 2012)". www.pcbs.gov.ps
- הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה. 20 ביוני 2012. "ערב יום הפליטים הבינלאומי". www.pcbs.gov.ps
- הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה, ארגון המזון והחקלאות, סוכנות הסעד והתעסוקה של האומות המאוחדות ותוכנית המזון העולמית. 2012. "סקר של התחום החברתי-כלכלי והביטחון התזונתי לשנת 2011: ממצאים עיקריים". www.wfp.org
- המכון הבינלאומי לחקר השלום באוסלו. 2010. "השירותים הציבוריים תחת שלטון החמאס בעזה: מהפכה אסלאמית או ניהול משבר?". www.prio.no
- המשרד לתיאום עניינים הומניטריים ותוכנית המזון העולמית. 2010. "בין הגדר לסדר: ההשפעה ההומניטרית של ההגבלות שמטילה ישראל על גישה לאדמות וליים ברצועת עזה". www.ochaopt.org
- המשרד לתיאום עניינים הומניטריים. 2011. "ההשפעה ההומניטרית של ההתאמות בניהול המצור על רצועת עזה". www.ochaopt.org
- המשרד לתיאום עניינים הומניטריים. 2012. "מעקב הומינטרי: פברואר 2012". www.ochaopt.org
- המשרד לתיאום עניינים הומניטריים. 2012. "הליך הפנייה המשולבת 2012 - השטח הפלסטיני הכבוש". www.ochaopt.org
- המשרד לתיאום עניינים הומניטריים. 2012. "הפגיעה ההומניטרית הנגרמת על ידי משבר הדלק והחשמל בעזה: מרס 2012". www.ochaopt.org
- המשרד לתיאום עניינים הומניטריים. 2012. "חיים מפוצלים: סקירה כללית הומינטרית לשנת 2011". www.ochaopt.org
- המשרד לתיאום עניינים הומניטריים. 2012. "חמש שנים מתחילת המצור: המצב ההומינטרי ברצועת עזה, יוני 2012". www.ochaopt.org
- הנציב העליון לזכויות האדם מטעם האו"ם. 2011. "דוח הנציב העליון
- לזכויות אדם מטעם האומות המאוחדות על יישומן של החלטות S-9/1 ו-S-12/1 של המועצה לזכויות אדם". www.ohchr.org
- הרשות הלאומית הפלסטינית. 2009. "התוכנית הפלסטינית הלאומית להתאוששות המוקדמת ולשיקום של עזה, 2009 - 2010". www.undp.ps
- הרשות הלאומית הפלסטינית וארגון החינוך, המדע והתרבות של האומות המאוחדות. 2009. "רשימת מצאי של אתרי מורשת תרבותית וטבעית בפלסטין, בעלי ערך אוניברסלי כמסמכים ויצא דופ"ן". www.unesco.org
- הרשות הלאומית הפלסטינית. 2011. "תוכנית פיתוח לאומית 2011-2013: הקמת המדינה, בניית עתידנו". www.mop.gov.ps
- התוכנית למדיניות הומניטרית וחקר סכסוכים באוניברסיטת הרוורד. 2006. "תחזיות אוכלוסייה לפיתוח חברתי-כלכלי ברצועת עזה". www.hpcrresearch.org
- כוח המשימה של קבוצת החירום לענייני מים, תברואה והיגיינה. 2012. "מים יורדים לטמיון: ההגבלות הישראליות על מגזר המים, התברואה וההיגיינה בשטח הפלסטיני הכבוש והשפעתן על קהילות פגיעות". <http://www.ewash.org/files/library/Down%20the%20Drain%20-%20Israeli%20restrictions%20on%20the%20WASH%20sector%20in%20the%20Occupied%20Palestinian%20Territory%20and%20their%20impact%20on%20vulnerable%20communities.pdf>
- מרכז פרס לשלום. 2011. "המעברים ברצועת עזה: המדיניות הישראלית במסגרת קטיבה רחבה, תקציר וניתוח של דיוני יישובן ענולי פלסטיניים-ישראליים". www.peres-center.org
- המשרד הלאומי הפלסטיני לכלכלה. 2011. "אסטרטגיה כלכלית בעזה". www.mef.gov.ps
- המשרד הלאומי הפלסטיני לכלכלה והמכון למחקר יישומי ירושלים. 2011. "המחיר הכלכלי שגובה הכיבוש הישראלי מן השטח הפלסטיני הכבוש". www.mef.gov.ps
- משרד המתאם המיוחד מטעם האומות המאוחדות לתהליך השלום במזרח התיכון. 2011. "בניית מדינה פלסטינית: תקופה מכרעת". www.unsco.org
- משרד המתאם המיוחד מטעם האומות המאוחדות לתהליך השלום במזרח התיכון. 2012. "בניית מדינה פלסטינית: השג בסיכון גובר". www.unsco.org
- משרד המתאם המיוחד מטעם האומות המאוחדות לתהליך השלום במזרח התיכון. 2012. "דוח חברתי-כלכלי: פברואר 2012" ו"דוח חברתי-כלכלי: מרס 2012". www.unsco.org
- משרד העבודה הבינלאומי. 2012. "דוח מנכ"ל - נספח: מצב העובדים בשטח הערבי הכבוש". www.ilo.org
- משרד נציג הקוורט. "ממשלת ישראל ונציג הקוורט הסכימו על חבילת הקלות". www.tonyblairoffice.org
- קרן האוכלוסייה של האומות המאוחדות. 2010. "תוכנית פעולה של הצוות המקומי 2010-2011". www.unfpa.ps
- קרן הילדים של האו"ם (יוניצ'ף). 2011. "מים חיים: תוכנית לניטור מים, תברואה והיגיינה". www.unicef.org/oPt
- קרן המטבע הבינלאומית. 2012. "ניסיון שנצבר לאחרונה וסיכוייה לעתיד של כלכלת הגדה המערבית ועזה. דוח מטה שהוכן לקראת מפגש ועדת הקישור אד הוק, בריסל, 21 במרס 2012". www.imf.org/wbg
- קרן פורטלנד. 2012. "המגזר הפרטי ברצועת עזה". www.portlandtrust.org
- רואליון מרטין ושאוואה צ'ין. 1997. "מה יכולים נתוני סקר חדשים לומר לנו על שינויים שהתחוללו לאחרונה בתפוצה ובעוני?". www.worldbank.org/EconomicReview 11(2):357-382
- רשות המים הפלסטינית. 2011. "דוח סופי לדוח 7 של ה-G-CSO, 31 ביולי 2011 על "המחקר המשווה של אפשרויות לאספקת מים נוספת לרצועת עזה (CSO-G)". www.pwa.ps
- רשות המים הפלסטינית. 2012. "דוח אספקת מים 2010". www.pwa.ps
- תיאום פעולות הממשלה בשטחים (מדינת ישראל - משרד הביטחון). 2011. תקציר לשנת 2011, www.cogat.idf.il
- תוכנית איכות הסביבה של האומות המאוחדות. 2009. "אומדן סביבתי של רצועת עזה בעקבות הסלמת מעשי האיבה בדצמבר 2008 - ינואר 2009". www.unep.org
- תוכנית היישובים של האומות המאוחדות. 2006/2007. "מצבן של ערי העולם". www.unhabitat.org
- תוכנית הפיתוח של האו"ם. 2010. "כעבור שנה אחת: עזה - אומדן צרכים להתאוששות מוקדמת ולשיקום". www.undp.ps
- תוכנית הפיתוח של האו"ם וחברת הייעוץ העזתית להנדסה, ניהול ותשתיות (ENFRA). 2012. "מחקר התכנון ותוכנית מפורטת לטיפול בפסולת מוצקה ברצועת עזה". www.undp.ps

משרד המתאם המיוחד מטעם האומות המאוחדות
לתהליך השלום במזרח התיכון (UNSCO)

ת.ד. 490

ירושלים 9100

טלי +972 2 568 7277

www.unsco.org